

DOI: 10.33270/0525676812.2
УДК 351.746.1(477)

ШИНКАР Тетяна

доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін, Львівська філія Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»
м. Львів, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3252-2167>

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В ЗАХОДАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ

Анотація. У статті висвітлено проблемні питання практики застосування принципу пропорційності під час здійснення заходів інформаційної безпеки та встановлення обмежень на реалізацію права на інформацію в інтересах національної безпеки. Джерела правового принципу пропорційності пов'язані з прецедентним правом з подальшим розвитком у практиці Європейського суду з прав людини та питаннями регулювання застосування державного примусу відповідними посадовими особами. Акцентовано на вимогах Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо необхідності розгляду випадків примусу через призму принципу пропорційності. Узагальнено, що вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку впроваджено в заходах інформаційної безпеки та обмеження на реалізацію права на інформацію в інтересах національної безпеки. Підкреслено правову інструментальну доцільність таких дій, яка досі не була предметом наукової дискусії, а лише обґрунтовувала їх належність до заходів надзвичайного правового режиму, насамперед воєнного стану, та наявність низки організаційно-правових заходів для стримування загроз інформаційній безпеці України й протидії їм, нейтралізації інформаційної агресії, зокрема й спеціальних інформаційних операцій держави-агресора, спрямованих на підірвання державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення інформаційно-комунікаційної безпеки. У дослідженні зазначено, що заходи інформаційної безпеки та обмеження щодо реалізації права на інформацію в інтересах національної безпеки не можуть бути необґрунтованими та необмеженими й повинні відповідати критерію пропорційності. Пропонуємо подальші наукові дослідження принципу пропорційності спрямувати на його аналіз у розумінні «співмірності», «вимірності» або «адекватності».

Ключові слова: інформаційна безпека; національна безпека; право на інформацію; реалізація права на інформацію; обмеження права на інформацію.

Рекомендоване посилання:

Шинкар Т. Застосування принципу пропорційності в заходах інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 1–2 (67–68). С. 13–20. DOI: 10.33270/0525676812.2

Вступ

Правовий принцип пропорційності сформовано як принцип прецедентного права, який впроваджено в практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та питання регулювання застосування державного примусу відповідними посадовими особами. Зокрема, в коментарі б) до ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (далі – Кодекс) зазначено, що: «національне законодавство, як правило, обмежує застосування сили посадовими

особами з підтримання правопорядку відповідно до принципу пропорційності ... в жодному разі не тлумачиться таким чином, ніби воно уповноважує на застосування такої сили, яка є непропорційною законній меті, якої потрібно досягти» (Kubetska, Paleshko, Sanakoiev, & Neklesa, 2019). У ч. 5 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію України» окреслені положення Кодексу трансформувалися у вимогу оцінювання поліцейським пропорційності застосовуваного ним поліцейського заходу «якщо шкода, заподіяна охороню-

ваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди» (Law of Ukraine, 2015).

У цьому ж значенні практика ЄСПЛ тлумачить зміст ст. 3 та 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, акцентуючи на необхідності розгляду випадків застосування примусу крізь призму принципу пропорційності в низці рішень, зокрема, у справах *Peers v. Greece*¹, *Raninen v. Finland*², *V. v. United Kingdom*³.

Вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Кодексу поєднанні в заходах інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію. Однак правова інструментальна доцільність таких дій донині не стала предметом подальшої наукової дискусії, обмежуючись обґрунтуванням їх належності до заходів надзвичайного правового режиму, насамперед воєнного стану, й наявності в документах стратегічного планування у сферах інформаційної та державної безпеки низки організаційно-правових заходів стримування загроз інформаційній безпеці України та протидії їм, нейтралізації інформаційної агресії, зокрема й спеціальних інформаційних операцій держави-агресора, спрямованих на підірвання державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та держави тощо.

Матеріали та методи

У науковій літературі теоретичного й методологічного характеру, присвяченій проблемі обмеження прав і свобод людини, зокрема в працях О. Коренюк, О. Красівської, О. Левади, В. Мельник, М. Мікевич, Н. Опольської, В. Ортинського, С. Сеніка, В. Суценка, А. Ткачика, В. Чорної та інших авторів зосереджено чимало ідей та обґрунтованих положень, які стосуються проблематики принципів обмеження, насамперед – пропорційності, однак переважна більшість із них є результатом аналізу теоретичних праць і практики попередніх періодів.

Загальні питання організації діяльності складових сектору безпеки й оборони та правові

засади забезпечення інформаційної безпеки розглянуто в роботах О. Бандурки, О. Бантишева, С. Гусарова, Ю. Дубка, Р. Калюжного, В. Колпакова, О. Комісарова, М. Корнієнка, В. Крутова, С. Кудінова, С. Кузнichenка, В. Мандрагелі, В. Олєфіра, О. Остапенка, В. Петкова, А. Подоляки, Г. Ситника, Є. Скулиша, Д. Талалая, І. Шопіної, Х. Ярмачі, О. Ярмиша та інших учених.

З огляду на актуальність і значущість проблеми, метою статті є висвітлення результатів аналізу практики застосування принципу пропорційності в заходах інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію, а також формулювання на цій основі пропозицій щодо подальших наукових розвідок у цій сфері.

Результати й обговорення

На підставі аналізу рішень ЄСПЛ С. Погребняк (2012) акцентує на проведенні «тесту на пропорційність» як історичної традиції, яка полягає в дотриманні послідовності демонстрації владою «певної легітимної мети» після того, коли встановлено обмеження «певного права» її владними діями.

На думку В. Смородинського (2013), така «традиційність» має практичне значення, яке в роботах М. Коен та І. Пората віднесено до визначення засобів: доцільності (досягнення публічною владою певної мети); необхідності (найменше обмеження права приватної особи); балансу інтересів як вузького тлумачення пропорційності (збиток, завданий приватній особі обмеженням її прав, має бути пропорційним суспільній вигоді від досягнення мети такого обмеження).

Б. Тоцький (2013) розглядає ці засоби як основні критерії пропорційності, а саме: 1) передбачені певним правовим актом (зокрема індивідуальним); 2) мають легітимну ціль; 3) відповідають *stricto iuris* (обмеження має бути співрозмірним до тієї правомірної мети, яка досягалась), а також формулюють умови, за яких здійснюється обмеження чи позбавлення.

Таке саме стосується й поглядів А. Приймак (2010) на зміст окремих рішень ЄСПЛ у справах: «*Olsson v. Sweden*»⁴, де мітиться вимога достатньої точності формулювань наслідків; «*Brumărescu v. Romania*»⁵, де мітиться вимога

¹ Case of *Peers v. Greece* (No. 1). (Application No. 28524/95) : Judgment of the European Court of Human Rights from 19 April 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-59413>

² Case of *Raninen v. Finland* (No. 1). (Application No. 152/1996/771/972) : Judgment of the European Court of Human Rights from 16 December 1997. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58123>

³ Case of *V. v. United Kingdom* (No. 1). (Application No. 24888/94) : Judgment of the European Court of Human Rights from 16 December 1999. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-58594>

⁴ Case of *Olsson v. Sweden* (No. 1). (Application No. 10465/83) : Judgment of the European Court of Human Rights from 24 March 1988. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57548%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57548%22]})

⁵ Case of *Brumărescu v. Romania* (Application No. 28342/95) : Judgment of the European Court of Human Rights from 28 October 1999. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58337%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58337%22]})

зв'язку стабільності правового становища особи із стабільністю судового рішення.

Р. Майданик (2016) пропонує для розгляду «межі застосування принципу співрозмірності (пропорційності)», які, на його думку, визначають основні цілі й засоби їх досягнення (міри з реалізації), цінності та пріоритети, які лежать в основі вибору будь-яких засобів і в сукупності становлять основні елементи методології зазначеного принципу. Окремо він пропонує визначати взаємозв'язок прав та обов'язків.

Водночас наслідки застосування принципу пропорційності в заходах інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію не пов'язують із кількісними показниками застосованих обмежувальних заходів, а наявна «інтенсивність» такого застосування веде до отримання «зворотного ефекту» для досягнення мети цих заходів. Окреслюючи наявні ускладнення забезпечення інтересів держави в умовах, які виникли, та наявність негативного ефекту від подальшого обмеження права особи, суб'єкт забезпечення національної безпеки визнає відсутність пропорційності у своїх заходах. Також слід зважити на те, що збільшення інтенсивності заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію веде до необхідності подальшого обмеження права на інформацію, насамперед щодо відомостей, які безпосередньо пов'язані з такими заходами (засекречування).

У контексті «засекречування» Рада Європи ще 2009 року визнала його можливість, однак, зважаючи на те, що «обмеження, чітко встановлені у законі, є необхідними в демократичному суспільстві та пропорційними меті захисту: 1) національної безпеки, оборони та міжнародних відносин; 2) громадської безпеки; 3) попередження, розслідування та судового переслідування кримінальної діяльності; 4) дисциплінарного розслідування; 5) перевірки, контролю та нагляду з боку державних органів; 6) приватного життя та інших законних приватних інтересів; 7) комерційних та інших економічних інтересів; 8) економічної, монетарної політики й політики обмінного курсу держави; 9) рівності сторін у судовому провадженні та ефективного здійснення правосуддя; 10) навколишнього середовища; 11) обговорень усередині державного органу або між такими органами стосовно вивчення питання» (Council of Europe Convention..., 2009).

«Не проходження» тесту на пропорційність, на думку зазначених авторів, має підкреслити необґрунтованість заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію та спонукати реципієнта, а в деяких випадках і «донора» інформації до пошуку альтернативних шляхів обґрунтованого виключення певних видів чи способів інформаційної

діяльності, чи доступу до певного контенту. Згідно з позицією Конституційного Суду України утворюється негативне явище «надмірності», яке «...нівелює сутність права громадян ...»¹.

Загалом Конституційний Суд України в низці своїх рішень посиляється або безпосередньо на принцип пропорційності², або на тісно пов'язану з пропорційністю вимогу розмірності (домірності)³, або вживає терміни «розмірність»⁴ і «домірність»¹ як синоніми пропорційності.

¹ Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційними поданнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 6 черв. 2019 р. № 3-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19#Text>

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листоп. 2004 р. № 15-пн/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>; Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційними поданнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 6 черв. 2019 р. № 3-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19#Text>

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (справа про податкову заставу) від 24 берез. 2005 р. № 2-пн/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-05#Text>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 70 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 10, пункту 3 частини другої, частин п'ятої, шостої статті 11, статті 15, частини першої статті 17, статті 24, пункту 3 розділу VI «Заключні положення» Закону України «Про політичні партії в Україні» (справа про утворення політичних партій в Україні) від 12 черв. 2007 р. № 2-пн/2007. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/2-rp/2007.doc>

⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Кіровоградобленерго» про офіційне тлумачення положень частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (справа щодо кредиторів

Вважаємо «базовою позицією» Конституційного Суду України щодо цього питання ту, яку було викладено у висновку у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до ст. 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) вимогам ст. 157 і 158 Конституції України від 24 грудня 2019 року № 9-в/2019: «...будь-яке втручання в права людини навіть за наявності легітимної мети, всупереч вимозі домірності, неодмінно спричинятиме скасування або обмеження прав і свобод людини»². Досвід Федерального конституційного суду Німеччини, який ще 1965 року закріпив «практичний статус» принципу пропорційності, свідчить про те, що у зв'язку з «принципом верховенства права ... природою основних прав ... можуть бути обмежені державними органами лише в разі становлення абсолютно необхідного публічного інтересу» (Shevchuk, 2010). Зазначимо й про дослідження О. Косілової, яка акцентує на фактичному проходженні тесту на пропорційність (Kosilova, 2020).

У ч. 2 ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод обмеження обґрунтовано тим, що відповідна інформаційна діяльність «завдасть або ймовірно може завдати шкоди хоча б одному з інтересів, окреслених у п. 1, якщо лише відсутній переважаючий суспільний інтерес...» у такій діяльності (Council of Europe Convention..., 2009). Прикладом зазначеного також є визнання ЄСПЛ у справі «Швидка проти України» непропорційності втручання в права особи через неналежно суворе покарання, засто-

соване до неї, де ЄСПЛ вважає захід «непропорційним встановленню меті»³, а також у справі «Yordanova and others v. Bulgaria»⁴ й деяких інших.

Запровадження та подальший перебіг процедур установлення заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію визначають чинники та умови, за яких відповідні правові можливості буде реалізовано виключно в зменшених обсягах від потреб користувача інформації та/або неповною мірою щодо певного контенту. Крім цього, як зауважує Д. Терлецький (2021), засновані на обмежувальному застереженні, явному чи опосередкованому, такі умови дають змогу обмежувати конституційно закріплені права пропорційно, зокрема «підконституційними», законодавчими нормами. Зазначене є підтвердженням тези, що «конституційно закріплені права є відносними й можуть бути обмежені» (Barak, 2012), а також вказівки на «нетотожність прав людини як таких і конституційних прав. Останні становлять визнані державою й адресовані передусім державі вимоги, які покладають на неї негативні та позитивні зобов'язання та відповідальність» (Terletsy, 2021).

М. Савчин (2008) акцентує на тому, що пропорційність визначає сумірність між здійсненням основного права та необхідністю його обмежень. Саме критерій пропорційності забезпечує обґрунтований і легітимний характер обмежень основних прав. Принцип пропорційності охоплює адекватність засобів обраній меті, неприпустимість надмірних обмежень, неприпустимість сваволі, заборону формалізму. Однак, С. Головатий та інші автори монографії «Верховенство права» зазначають, що в різні історичні епохи співвідношення державних і приватних інтересів мало неоднакове значення (Holovaty, 2006).

З огляду на думку Ю. Зінченко (2009), з надмірними й неконтрольованими заходами інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію пов'язано, зокрема, формулювання цілей такого обмеження і його справедливості, що є змістом ідеї пропорційності. Також вона підкреслює, що цей принцип не можна розглядати окремо від принципу верховенства права, оскільки перший є необхідною складовою останнього.

Аналізуючи цю працю, слід зосередити увагу й на сформованих висновках, відповідно до яких виникнення ідеї пропорційності в ліберальній

підприємств комунальної форми власності) від 20 черв. 2007 р. № 5-пн/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-07#Text>

¹ Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>; Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 24 груд. 2019 р. № 9-в/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-99#Text>

² Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 24 груд. 2019 р. № 9-в/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-99#Text>

³ Справа «Швидка проти України» (заява № 17888/12): рішення Європейського суду з прав людини від 30 жовт. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a40#Text

⁴ Case of Yordanova and others v. Bulgaria (Application No. 25446/06) : Judgment of the European Court of Human Rights from 24 September 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110449>

традиції пов'язано із засобами протидії обмеженням природних прав людини, а закріплення принципу пропорційності в Законі – однією з гарантій правомірності дій влади за співвідношення нею приватного й публічного інтересу та намагання обмежити права приватних осіб. Отже, щодо визнання заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію поділяємо тезу «тією мірою, якою це необхідно для уникнення більшого лиха» як позицію авторки (Zinchenko, 2009). Також Ю. Зінченко доводить, що становлення принципу пропорційності є процесом «віднайдення балансу» необхідного державного втручання у приватні справи, з огляду на зовнішні умови та ситуацію.

С. Кузніченко (2022) зазначає, що, обмежуючи права людини, органи публічної влади повинні діяти виважено, обґрунтовуючи застосування заходів державного примусу й пропорційність ужитих ними заходів.

Ю. Свєтошук (2011) зосереджує увагу на тому, що правомірність у діяльності державних органів залежить, зокрема, від дотримання принципу пропорційності, який визначає міру можливого втручання в права та свободи людини, тим самим забезпечуючи їх захист від надмірного державного впливу.

Як вважає А. Мітєєва (2012), держави змушені обмежувати права людини для досягнення балансу між правами індивіда та інтересами суспільства загалом. Таку думку поділяє й С. Шевченко (2019), який вказує на «принцип пропорційності як принцип правообмеження та балансування прав і свобод окремої людини в інтересах загального блага», що володіє ознаками універсальності та «реалізується в різних галузях права як принцип балансування (дотримання балансу між приватними та публічними інтересами), так і як принцип правообмеження (розумне співвідношення між легітимним обмеженням прав людини та метою, яку необхідно досягти, застосовуючи таке обмеження)» (Shevchenko, 2019).

Пропорційність, хоча й володіє ознаками абстрактності щодо заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію, не має розглядатися гомогенно, про що, зокрема, побічно зазначає І. Завідняк (2012), аналізуючи обмеження прав людини і основоположних свобод у контексті принципу пропорційності на прикладі конституційних засад діяльності Служби безпеки України. Водночас, аналізуючи Порядок отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації, який діяв із 2007 до 2016 року й містив низку правил із дотримання пропорційності, він обмежується зв'язком таких заходів із завданнями підрозділів, яким відповідно до закону було

надано право на провадження оперативно-розшукової діяльності (Resolution of the Cabinet of Ministers..., 2007).

З огляду на аналіз наведеного прикладу, слід погодитися з І. Завідняком (2012) у тому, що пропорційність у практиці забезпечення національної безпеки завжди буде пов'язана з обранням «необхідного засобу», який забезпечить досягнення мінімальності заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію та водночас максимального задоволення потреби суб'єкта забезпечення національної безпеки. Згідно з його влучним висловом, «індивідуальний тягар покладатиметься на особу державним правовим актом лише тією мірою, яка необхідна для досягнення певної легітимної та суспільно необхідної мети».

Слід погодитися, що запропонована багатьма авторами концепція «балансування» щодо проблеми заходів інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію набуває характеру опису таких заходів з огляду на їх спрямування на запобігання ймовірному конфлікту через обмеження права як автора (донора) певної продукції (контенту), так і реципієнта (розповсюджувача, користувача чи інших суб'єктів інформаційної діяльності). Водночас «балансування» набуватиме також ознак пошуку альтернативного контенту чи донора інформації, що має зменшити негативний ефект для окремих суб'єктів інформаційної діяльності, яких таке обмеження формально не мало стосуватися.

Також підкреслимо, що відповідне «балансування» повинно запроваджуватися лише щодо контенту, адже через наявність альтернативних правових засобів обмеження заходи інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію в цьому аспекті діяльності автоматично стають непропорційним. Безсумнівно, ми поділяємо висновки Б. Тоцького (2013), що головним аспектом у такому випадку є досягнення легітимної мети, адже якщо її не досягнено або досягнено частково, то така альтернатива не відповідатиме вимогам принципу пропорційності.

За спостереженнями Р. Майданика (2016), згідно з принципом співрозмірності (пропорційності), органи влади не можуть покладати на громадян зобов'язання, які перевищують межі необхідності, що ґрунтуються на публічному інтересі, для досягнення цілей, які потрібно досягнути за допомогою застосовуваної міри (або дій владних органів). Звісно, що застосовувана міра повинна бути пропорційна (відповідати) їх цілям.

Висновки

Заходи інформаційної безпеки та встановлення в інтересах національної безпеки обмежень щодо реалізації права на інформацію мають «обумовлений» характер, не можуть бути безпідставними й безмежними, оскільки в умовах правової держави заборону надмірного державного втручання у свободу особи розглядають як

аксіоматичну вимогу: держава має право обмежувати права людини лише тоді, коли це справді необхідно, і лише в такому обсязі, у якому її заходи відповідатимуть меті (Pohrebniak, 2012).

Подальші наукові розвідки в проблематиці принципу пропорційності доцільно спрямувати на її аналіз у значеннях «домірності», «розмірності» чи «адекватності».

References

- [1] Barak, A. (2012). "Proportionality". In *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. M. Rosenfeld, A. Sajo (Ed.). Oxford University Press.
- [2] Council of Europe Convention on Access to Official Documents. (2009, June). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#Text
- [3] Holovaty, S. (2006). *Rule of law*. (Vol. 1-3). Kyiv: Phoenix.
- [4] Kosilova, O.I. (2020). Theoretical and practical aspects of restriction of rights and freedoms: domestic and foreign experience. *Information and law*, 3(34), 26-33. DOI: 10.37750/2616-6798.2020.3(34).220988
- [5] Kubetska, O.M., Paleshko, Ya.S., Sanakoiev, D.B., & Neklesa, O.V. (Eds.). (2019). *Collection of acts of normative-legal regulation of financial and economic security*. Dnipro: DDUVS. Retrieved from <https://surl.li/ezhdcp>
- [6] Kuznichenko, S.O. (2022). The concept of restriction of human rights in martial law. *South Ukrainian Legal Journal*, 1-2, 32-36. DOI: 10.32850/sulj.2022.1-2.6
- [7] Law of Ukraine No. 580-VIII "On the National Police". (2015, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
- [8] Maidanyk, R.A. (2016). Proportionality (proportionality) and property rights: doctrine and judicial practice. *Law of Ukraine*, 1, 41-54. Retrieved from https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_01_16/Maydanyk_R_1_16
- [9] Mitiaieva, A.V. (2012). Lawful restriction of human rights in international law. *International readings on international law in memory of professor P.E. Kazansky: materials of the III International Scientific Conference* (pp. 297-298). Odesa: Phoenix.
- [10] Pohrebniak, S.P. (2012). The principle of proportionality in Ukrainian legal practice and practice of the ECHR. *Legal support for the effective execution of decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights: Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference* (pp. 294-310). Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9614>
- [11] Pryimak, A. (2010). The principle of legal certainty: concepts and individual aspects. *Scientific notes of NaUKMA*, 103, 53-55. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a3528eec-9013-4c68-9810-35a71be6597d/content>
- [12] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1169 "On approval of the Procedure for obtaining court permission to implement measures that temporarily restrict human rights and use the information obtained". (2007, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2007-%D0%BF#Text>
- [13] Savchyn, M.V. (2008). The Main Constitutional Criteria for Restricting Human Rights and Fundamental Freedoms. *Elections and Democracy*, 2(16), 25-26.
- [14] Shevchenko, S.V. (2019). The principle of proportionality in the domestic doctrine of law: controversial and little-studied aspects. *Scholarly notes of the V.I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series "Legal Sciences"*, 30(69), 1, 103-110. Retrieved from https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/20.pdf
- [15] Shevchuk, S. (2010). *Judicial protection of human rights: practice of the European Court of Human Rights in the context of the Western legal tradition*. Kyiv: Abstractp.
- [16] Smorodynskyi, V.S. (2013). The practice of the European Court of Human Rights as a factor in the formation of a modern civilized state. *Legal support for the effective execution of decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights: Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference* (pp. 379-387). Odesa: Phoenix. Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9813/Smorodynsky%20379-387.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [17] Terletskyi, D. (2021). Restrictions on Constitutional Rights: Theoretical and Methodological Principles. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 3. DOI: 10.30970/jcl.3.2021.1
- [18] Totskyi, B.A. (2013). The principle of proportionality: historical aspect and theoretical components. *Journal of the Kyiv University of Law*, 3, 70-74. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_3_18

- [19] Yevtoshuk, Yu. (2011). The principle of proportionality in the practice of the Constitutional Court of Ukraine. *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 1, 90-101. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/01-14.03.2011.pdf>
- [20] Zavydniak, I.I. (2012). Restrictions on human rights and fundamental freedoms in the context of the principle of proportionality (on the example of the constitutional principles of the activities of the Security Service of Ukraine). *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series "Law"*, 19(1), 164-167. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
- [21] Zinchenko, Yu.O. (2009). History of the formation of the principle of proportionality. *State and law*, 46, 83-89. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8979>

Список використаних джерел

- [1] Barak A. «Proportionality». In *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law* / ed. M. Rosenfeld, A. Sajo. Oxford University Press, 2012. 739 p.
- [2] Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів : міжнар. док. від 18 черв. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#Text
- [3] Головатий С. Верховенство права : монографія : у 3 кн. Київ : Фенікс, 2006. 472 с.
- [4] Косілова О. І. Теоретичні та практичні аспекти обмеження прав і свобод: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Інформація і право*. 2020. № 3 (34). С. 26–33. DOI: 10.37750/2616-6798.2020.3(34).220988
- [5] Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки / упоряд.: О. М. Кубецька, Я. С. Палешко, Д. Б. Санакоєв. О. В. Неклеса. Дніпро : ДДУВС, 2019. 312 с. URL: <https://surl.li/ezhdcp>
- [6] Кузнichenko С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 32–36. DOI: 10.32850/sulj.2022.1-2.6
- [7] Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
- [8] Майданик Р. А. Пропорційність (співрозмірність) і право власності: доктрина і судова практика. *Право України*. 2016. № 1. С. 41–54. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_01_16/Maydanyk_R_1_16
- [9] Міт'яєва А. В. Правомірне обмеження прав людини в міжнародному праві. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського* : матер. III Міжнар. наук. конф. (Одеса, 2–3 листоп. 2012 р.). Одеса : Фенікс, 2012. С. 297–298.
- [10] Погребняк С. П. Принцип пропорційності в українській юридичній практиці та практиці ЄСПЛ. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини* : зб. наук. ст. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 верес. 2012 р.). Одеса : Фенікс, 2012. С. 294–310. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9614>
- [11] Приймак А. Принцип правової визначеності: поняття та окремі аспекти. *Наукові записки НаУКМА*. 2010. Т. 103. С. 53–55. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a3528eec-9013-4c68-9810-35a71be6597d/content>
- [12] Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації : постанова Кабінету Міністрів України від 26 верес. 2007 р. № 1169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2007-%D0%BF#Text>
- [13] Савчин М. В. Основні конституційні критерії обмеження прав людини і основоположних свобод. *Вибори та демократія*. 2008. № 2 (16). С. 25–26.
- [14] Шевченко С. В. Принцип пропорційності у вітчизняній доктрині права: дискусійні та малодосліджені аспекти. *Вчені записки Таверіського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 103–110. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/20.pdf
- [15] Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ : Реферат, 2010. 479 с.
- [16] Смородинський В. С. Практика Європейського суду з прав людини як чинник становлення сучасної цивілізованої держави. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 верес. 2013 р.). Одеса : Фенікс, 2013. С. 379–387. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9813/Smorodynsky%20379-387.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [17] Терлецький Д. Обмеження конституційних прав: теоретико-методологічні засади. *Український часопис конституційного права*. 2021. № 3. DOI: 10.30970/jcl.3.2021.1
- [18] Тоцький Б. А. Принцип пропорційності: історичний аспект і теоретичні складові. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 70–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2013_3_18

-
- [19] Євтошук Ю. Принцип пропорційності у практиці Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 1. С. 90–101. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/01-14.03.2011.pdf>
- [20] Завидняк І.І. Обмеження прав людини і основоположних свобод у контексті принципу пропорційності (на прикладі конституційних засад діяльності Служби безпеки України). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2012. Вип. 19. Т. 1. С. 164–167. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
- [21] Зінченко Ю. О. Історія становлення принципу пропорційності. *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 83–89. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8979>
-

SHYNKAR Tetiana

Doctor of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Social Sciences and Humanities, Lviv Branch of the Private Higher Educational Institution "European University"

Lviv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3252-2167>

APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY IN INFORMATION SECURITY MEASURES AND ESTABLISHMENT OF RESTRICTIONS ON THE RIGHT TO INFORMATION IN THE INTERESTS OF NATIONAL SECURITY

Abstract. *The article examines the problematic issues of the practice of applying the principle of proportionality in information security measures and establishing restrictions on the exercise of the right to information in the interests of national security. The origins of the legal principle of proportionality are attributed to case law with further development in the case law of the European Court of Human Rights and issues of regulation of the use of state coercion by relevant officials. The author emphasizes the requirements of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms regarding the need to consider cases of coercion through the prism of the principle of proportionality. It is generalized that the requirements of the UN Convention and the UN Code on the conduct of law enforcement officials have been separately combined in information security measures, as well as in cases where restrictions on the exercise of the right to information are imposed in the interests of national security. The author emphasizes the legal instrumental feasibility of such actions, which has not yet been the subject of scientific discussion, limited to justifying their classification as measures of the emergency legal regime, primarily martial law, and the availability of a number of organizational and legal measures to deter and counter threats to Ukraine's information security, neutralize information aggression, including special information operations of the aggressor State aimed at undermining the State sovereignty, territorial integrity of Ukraine, and ensuring information and communication security. The study emphasizes that information security measures and restrictions on the exercise of the right to information in the interests of national security cannot be unreasonable and unlimited, and must meet the criteria of proportionality. The author suggests that further scientific research on the proportionality principle should be directed to its analysis in the sense of "proportionality", "dimensionality" or "adequacy".*

Keywords: *information security; national security; right to information; realization of the right to information; restriction of the right to information.*